

УЧАСТИЕТО НА ЦИГАНИТЕ В БАЛКАНСКАТА ВОЙНА (1912–1913 г.)

Велчо Кръстев¹, Евгения Иванова²

¹ *Институт за етнология и фолклористика
с Етнографски музей при БАН*

² *Регионален исторически музей-Стара Загора
tehnitari@abv.bg; eivanova@nbu.bg*

Резюме: *Циганите в Княжество (1878–1908) и в Царство България (1908–1947), съгласно Търновската конституция и военното законодателство, служат в армията наравно с всички останали български поданици. Родените от 1866 г. до 1892 г. са свикани в действащата армия и опълчението при мобилизацията за Балканската война (1912–1913) Сред тях са и служилите в тези набори цигани.*

Цигани, наред с всички останали войници, участват в редица сражения, паметни както за полковете, в които служат, така и за бойната слава на българската армия. Във военните досиета на някои от тях се проследява целият боен път на полка им по време на войната. Немалък е броят на загиналите, ранените, починалите от рани и болести. Проявилите храброст са наградени с военни отличия, повишени в звание, заемат младши строеви длъжности.

Ключови думи: цигани, българска армия, пехотен полк, Балканска война

Целта на научното съобщение е да представи циганите в българската армия и участието им в Балканската война (1912–1913 г.). Съгласно Търновската конституция и военното законодателство в Княжество (1878–1908) и в Царство България (1908–1947) циганите служат в армията в различни родове войски наравно с всички останали български поданици. Обучени войници, те са призовани и участват във войните на България през второто десетилетие на XX в. Този въпрос досега не е засяган в научните изследвания. Вероятно единственото изключение е спорадичното споменаване на този факт в монографията на философа Бойко Мизов „Българските цигани (бит, душевност, култура)“. В раздела за етническите общности на т. IX на История на България (издание на БАН) Благовест Нягулов пише накратко за рекрутирането на част от циганите в редовната армия и участието им във войните като елемент от процеса на интеграцията им в българската гражданска нация (Мизов, 2006-II: 218; История на България, 2012: 569).

Изследването за участието на циганите в Балканската война се основава на разнообразни и значителни по количество документи и други източници. Поради ограничения обем на публикацията се спираме само на военни формирования, които се попълват от региони с концентрация на циганско население. Установяваме персоналното включване на циганите въз основа на многоброен

и разнообразен архивен материал – алфавитни книги на полковете, заповедни книги, полкови дневници, служебни документи, лични архиви. Там, където е възможно, сме дали груповата принадлежност на войниците-цигани.

В разработката използваме названието „цигани“, тъй като е изготвена на базата на архивен материал, в който етносът е наименован по този начин. Терминът „роми“ навлиза много по-късно в обръщение – през 1971 г. Датите са в „стар стил“.

ИЗГРАЖДАНЕ НА МАСОВА БЪЛГАРСКА АРМИЯ

Българската държавност е възродена в резултат на Руско-турската освободителна война 1877–1878 г. С подписването на Берлинския договор (1 юли 1878 г.) на европейската карта се появява нова държава – Княжество България, а на юг от Балкана е изградена автономна българска област под името Източна Румелия. Българите от Македония и Южна Тракия остават в териториите на Османската империя, Северна Добруджа е предадена на Румъния, а Нишкия санджак – на Сърбия. Нарушено е оформеното през Възраждането духовно, образователно и стопанско единство на българската нация чрез разкъсване на територията, в която българското население съставлява мнозинство. Борбите на българите да запазят целостта си и да постигнат политическо и териториално обединение дават своя дълбок отпечатък върху историята на Третата българска държава.

С възстановяването на Българска държава започва и създаването на въоръжени сили (армия) като нейна важна съставна част. Статуквото на българските въоръжени сили е третирано още в първите конституционни и законодателни разпоредби. Търновската конституция, приета от Първото Велико народно събрание през м. април 1879 г., утвърждава принципа за всеобща военна служба, независимо от етническия произход или религиозните убеждения. На 15 декември 1891 г. е приет първият Закон за устройството на въоръжените сили в Княжеството. По силата му българската войска е разделена на три категории – действаща армия, резервна и народно опълчение. В тях влиза цялото мъжко население способно да носи оръжие на възраст от 20 до 45 години включително (Държавен вестник, №36 от 15 февруари 1892 г.). С изменението и допълнението на Закона през 1897 г. е приета насока за създаване на масова армия и принципът на задължителната военна служба изисква цялото мъжко население, способно да носи оръжие, да получи военна подготовка.

С началото на новия ХХ в. става все по-необходимо реформирането на българската армия предвид нерешения за България национален въпрос, изострянето на военно-политическата обстановка на Балканите и увеличаващата се опасност от общоевропейска война. Силен импулс в по-нататъшното си развитие войската получава след приемането на новия Закон за устройство на въоръжените сили от 20 декември 1903 г. (Държавен вестник, №18 от 24 януари 1904 г.). Въз основа на този нормативен акт на практика се осъществява основното ѝ преустройство и превръщането ѝ в масова армия, както и ускорената ѝ подготовка за война, вървяща успоредно с извършващите се в нея важни преобразования.